

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА ГАЛУЗЕВІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті висвітлено теоретичні та практичні аспекти управління оборотним капіталом підприємств легкої промисловості в умовах ринкової економіки. Розкрито сутність та особливості галузевих умов динаміки оборотного капіталу.

Ключові слова: макроекономічні та галузеві умови, легка промисловість, оборотний капітал, ефективне використання.

I. Вступ. Ефективне використання сприятливого природного, людського і ресурсного потенціалу України для розвитку легкої промисловості здатне забезпечити їй провідне місце на світовому та регіональних промислових ринках.

Відновлення провідної ролі легкої промисловості один із стратегічних напрямків для розвитку економіки України. На сучасному етапі проблеми ефективного використання оборотного капіталу підприємствами легкої промисловості є недостатньо розробленими, що і зумовило вибрати саме їх об'єктами дослідження.

Будучи традиційним постачальником у країни СНД, Україна у 1990-х рр. займала провідні місця у світовому поділі праці щодо виробництва продукції легкої промисловості. Однак протягом останнього часу Україна помітно втратила зовнішній і внутрішній ринки збуту продукції. Обсяги виробництва окремих видів промислових товарів, що мають експортний потенціал, скоротилися більше, ніж на половину.

Аналіз роботи промисловості України в 90-ті рр. показав, що зміна бази і ставок оподаткування призводила до різного рівня податкового навантаження окремих суб'єктів господарювання. Це створило сприятливі умови для стрімкого розвитку одних груп галузей і призвело до скорочення часток іншої групи. Така структурна трансформація відбувалася стихійно і не відповідає пріоритетам держави.

Тому така ситуація в галузі певною мірою обумовлена прорахунками науково-технічної та економічної галузевої політики ще

у 80-х роках. Йдеться про фінансування легкої промисловості за залишковим принципом, консервація відсталих технологій, внаслідок чого її продукція мала відносно високу собівартість та не відповідала міжнародним стандартам.

В результаті трансформаційних процесів 1992–2004 рр. в економіці України сформувалися суб'єкти господарювання, які характеризуються в своїй більшості відсутністю чіткого бачення стратегічного майбутнього розвитку, що призводить до хронічної збитковості, зростання кредиторської та дебіторської заборгованості, егоїстичним відношенням до стратегічних партнерів і клієнтів, відсутністю схильності до співробітництва, переважанням, наприклад, в легкій промисловості, давальницьких схем, що протирічить інституційним засадам сучасного економічного життя в розвинених країнах. Випуск продукції на давальницьких засадах дає змогу зберегти виробничий та кадровий потенціал підприємств, створити нові робочі місця, освоїти передові технологічні процеси. Поряд з позитивними моментами використання давальницької сировини існують і деякі проблеми. Дана схема виробництва незадовільно впливає на фінансове становище, створений прибуток не залишається на підприємстві, а також майже не наповнює вітчизняний ринок товарами легкої промисловості, у підприємства немає стимулу до активних пошуків розширення ринків збуту продукції в Україні та розвитку експорту.

Поліпшенню ситуації в легкій промисловості сприяли прийняті Мінпромполітики і затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.02 за № 565-р. „Першочергові заходи щодо поліпшення роботи підприємств легкої промисловості”. Крім того, на цей процес вплинула ефективна робота багатьох промислових підприємств з підвищення конкурентоспроможності продукції та активне просування її на ринок, вмiле проведення рекламних заходів щодо пропаганди українських товарів в засобах масової інформації та під час громадських заходів.

Легка промисловість України на початку 90-х років виготовляла продукції на суму близько 15 млрд. доларів США, в ній було зайнято понад 500 тис. кваліфікованих працівників, а разом із суміжними галузями – до 1 мільйона. У 1990 році вона забезпечила 11% вітчизняного промислового виробництва, майже стільки ж як і чорна металургія.

В даний час переважна більшість з понад 800 великих і середніх та 4,2 тис. малих підприємств, які забезпечують 150 тисяч робочих місць, мають високий технічний рівень. У 2004 році інвестиції у виробництво склали 360 млн. грн., придбано сучасного імпортного обладнання на 57 млн. доларів США. Галузь за останні роки адаптувалась до вимог ринкової економіки і перебуває на стадії розвитку.

Підвищилась конкурентоспроможність продукції галузі про що свідчить постійне зростання експорту (переважно до європейських країн), який у 2004 році досяг 1,1 млрд. доларів США, в тому числі готового одягу і взуття – понад 800 млн. доларів.

Подолавши майже 10-річний кризовий період, під час якого втрачено 350 тисяч робочих місць, а частка у промисловому виробництві країни знизилась до 1,1%, легка промисловість вже п'ять років стабільно нарощує виробництво, в тому числі в 2004 році – на 13,6%. Однак, з початку поточного року зростання виробництва уповільнилось і за 7 місяців становить лише 2,8%.

II. Постановка завдання. В ринкових умовах господарювання розробка стратегії управління оборотним капіталом підприємств легкої промисловості вимагає врахування особливостей його формування та використання, яке повинно бути адаптована до умов ринкових перетворень. Оскільки фінансове забезпечення сталих темпів соціально-економічного розвитку є неможливим без пошуків джерел формування та ефективного використання оборотного капіталу кожним суб'єктом підприємницької діяльності, передумовою таких кроків є аналіз показників стану та ефективності його використання при авансуванні активів.

Однією із важливих умов стабілізації такої фінансової ситуації в легкій промисловості є прискорення обороту оборотного капіталу через прискорення оборотності відповідних активів та оптимізацію співвідношень

між усіма його структурними елементами. Тому для визначення загальних умов формування оборотного капіталу в легкій промисловості розглянемо сучасний стан економіки країни загалом і галузі зокрема [3, 139].

Підприємства легкої промисловості у нинішніх умовах найбільше потерпають від нестачі оборотного капіталу. Збільшення товарообороту потребує кредитних ресурсів, а в умовах їх нестачі та високої плати виникає дилема: брати чи не брати кредити. Оскільки перший варіант для багатьох підприємств легкої промисловості неприйнятний, то залишається другий – обходитися власним капіталом. Вирішення цієї проблеми на сучасному етапі економічного розвитку країни зумовлена необхідністю та можливістю на основі підвищення ефективності використання оборотного капіталу збільшувати обсяг того капіталу, який спрямовується на розширення діяльності підприємницьких структур при ринкових умовах господарювання.

III. Результати. За період ринкових перетворень після проголошення незалежності в економіці України відбулися радикальні зміни, внаслідок яких закладено основи ринкової економіки, створено корпоративний і приватний сектори, розроблено основний каркас ринкової інфраструктури та нормативно-правової бази. Суб'єкти ринкових відносин поступово адаптуються до функціонування в нових умовах. З другої половини 1999 р. в Україні почалось зростання виробництва, що дозволило спочатку мінімувати річні темпи падіння ВВП, а з 2000 р. розпочалось відчутне якісне й кількісне економічне зростання. У 2000–2002 рр. Україна увійшла за темпами зростання економічних показників до лідируючої групи країн не тільки СНД, а й світу. Обсяг ВВП у 2001 р. зріс на 9,1%, промислового виробництва – на 14,2%, наданих послуг – на 23,9%. У 2002–2003 рр. позитивні тенденції закріпились: обсяг ВВП у 2002 р. порівняно з 2001 р. зріс на 5,2%, промислового виробництва – на 7,0%, а в 2003 р. – відповідно на 8,5 і на 15,8% порівняно з 2002 р.

В деякій мірі іншу економічну картину ми спостерігаємо в 2004 і 2005 рр. Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) у січні-вересні 2005 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року становив 102,8%.

Номинальний валовий внутрішній продукт, за орієнтовною оцінкою, становив за січень-вересень 289671 млн. грн., за вересень – 37109 млн. грн.

Економічне зростання України в 2001–2004 рр. призвело до погіршення стану державних фінансів, що суперечить економічній логіці. Незважаючи на те, що ВВП зростає, кількість збиткових підприємств збільшується: 42,5 % в 2001 р. проти 38,5 % в 2000 р. За результатами економічної діяльності в січні-травні 2004 р. збиткові підприємства збільшили свої збитки на 476 млн. грн., або на 5,8 % порівняно з попереднім періодом. В той же час прибуток рентабельних підприємств зменшився на 3 млрд. грн.

Економічна ситуація, яка склалась нині в країні є досить непростою і неоднозначною. З одного боку продовжується економічне зростання. Так, ВВП за 8 місяців поточного року зріс на 2,8%. З другого боку, темпи цього зростання суттєво уповільнились, причому як у порівнянні з попереднім роком, так і з початком поточного року. ВВП за підсумками минулого року зріс на 12,1%, а цей рік розпочався з 6,5% приросту у січні.

Найважливішою складовою ВВП є промисловість. Її частка в загальному обсязі випуску продукції близько 50%. У поточному році в промисловості продовжувалось уповільнення темпів зростання обсягів, яке розпочалось ще у другому кварталі минулого року. Основним інтегруючим чинником,

який вплинув на погіршення динаміки в промисловості є те, що в Україні так і не було сформовано конкурентоспроможної внутрішньо орієнтованої структури виробництва.

Передумовою економічного зростання слід вважати дію таких економічних чинників, як сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура, виправлення допущених у 1997–1998 рр. валютних диспропорцій, використання вільних виробничих потужностей, збільшення частки кваліфікованої робочої сили, активізація інвестиційних процесів після введення грошової одиниці гривні. Результативність впроваджуваних ринкових реформ виявилась у реструктуризації значної частини підприємств, покращенні системи управління ними, адаптації їх до сучасної кон'юнктури ринку.

Тенденція позитивних зрушень макроекономічних показників, що формують споживчий ринок, чітко виражена, починаючи з 1998 року (табл. 1).

Однак, незважаючи на позитивні зрушення в динаміці, далекою від оптимальної для розвитку легкої промисловості залишається проблема оборотного капіталу, створеного як за рахунок внутрішніх джерел, так і з використанням кредитів. Про нестачу кредитних ресурсів говорить той факт, що за рівнем надання банківських кредитів Україна посідає 119 місце серед 147 країн, що обліковуються за відповідним рейтингом. Серед невіршених проблем розвитку

Таблиця 1

Індекси основних соціально-економічних показників в Україні за 1997–2004 рр.
(відсотки до попереднього року)

Найменування показника	Рік							
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Реальний ВВП	97,0	98,1	99,8	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1
Доходи населення	106,3	98,4	92,0	131,2	122,7	117,1	116,5	125,1
Реальна заробітна плата за грудень (до грудня попереднього року)	97,6	87,1	103,4	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8
Індекс споживчих цін	110,1	120,0	119,2	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3
Роздрібний товарооборот у порівнянних цінах	100,2	93,4	92,9	108,1	113,7	115,0	120,5	121,9

Примітка. Розраховано за даними Держкомстату України [1, 2]

підприємств легкої промисловості першочерговим залишається кредитування, оскільки оборотні активи підприємств легкої промисловості авансуються переважно за рахунок позичкових коштів. З огляду на все вищезазначене перед урядом країни стоїть завдання забезпечувати й надалі необхідні передумови для закріплення позицій сталого економічного розвитку. У першу чергу дії уряду повинні спрямовуватись на подолання нинішніх суперечностей у фінансовому механізмі. В основу вирішення цих суперечностей на рівні країни має бути покладене зміцнення фінансів господарюючих суб'єктів і перелом негативної тенденції зростання їхньої дебіторської та кредиторської заборгованості.

Підвищення ефективності використання оборотного капіталу має позитивне значення як для окремих суб'єктів господарювання, так і для економіки в цілому. Фінансово-кредитна система країни для забезпечення умов сталого економічного зростання повинна стимулювати прискорення оборотності капіталу, створювати можливість його відтворення при тимчасовій відсутності у господарюючих суб'єктів.

Починаючи з 2000 р. за абсолютною сумою оборотного капіталу промисловість випереджає торгівлю та громадське харчування. До того ж обсяг оборотного капіталу в торгівлі та громадському харчуванні на початок 2003 р. дуже наблизився до аналогічного показника в промисловості і становив уже 81,1%.

Дослідження показало, що зростання товарообороту у порівнянних цінах розпоча-

лось з 2000 р. (табл. 1). Це підтверджує загальновідому закономірність: зростання товарообороту потребує завчасного збільшення оборотних активів.

Тенденція зростання в останні роки є характерною для всіх галузей економіки, крім транспорту та сільського господарства. Номінальне зростання обсягів оборотного капіталу в умовах соціально-економічної кризи здебільшого пояснюється темпами інфляції, особливо у 1995–1998 рр., коли індекс її становив 184,6%. Для оцінки рівня забезпеченості підприємств легкої промисловості оборотним капіталом і ефективності його використання досліджено зміни структури активів, що авансуються оборотним капіталом (табл. 2).

Як бачимо, за період з 2000 по 2003 рік відбулась значна деформація структури оборотного капіталу підприємств. Різко скоротились частки запасів товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів (крім двох останніх років). Зате значно збільшилася питома вага дебіторської заборгованості у загальному обсязі оборотного капіталу. Найбільш суттєвого зниження в усіх галузях економіки зазнали саме товарно-матеріальні цінності. Зокрема, частка товарно-матеріальних запасів зменшилась з 23,9% у 2000 р. до 22,2% у 2004 р. Частці грошових коштів притаманна тенденція збільшення у 2000–2004 рр. від 3,5% до 5,7%. Такі зміни в структурі оборотного капіталу є позитивною ознакою і пояснюються відволіканням оборотного капіталу від товарообороту і авансуванням дебіторської заборгованості. Отже, витіснення товарно-матеріальних цінностей де-

Таблиця 2

Структура оборотного капіталу [1, 2]

(на кінець року; відсотків)

Оборотний капітал	Рік				
	2000	2001	2002	2003	2004
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Товарно-матеріальні цінності	23,9	23,1	21,6	21,4	22,2
Дебіторська заборгованість	65,9	68,5	69,5	67,8	64,9
Поточні фінансові інвестиції	—	1,5	1,7	2,7	3,7
Грошові кошти	3,5	3,4	3,9	4,8	5,7
Інші оборотні кошти	6,7	3,5	3,3	3,3	3,5

біторською заборгованістю із структури оборотного капіталу промисловості є позитивним явищем.

Незважаючи на позитивні зрушення, проблема удосконалення структури оборотного капіталу шляхом підвищення значення головного елемента – товарних запасів залишається найактуальнішою. Прямою причиною скорочення товарно-матеріальних цінностей було зменшення власного оборотного капіталу та відволікання його в біторську заборгованість, що пояснюється відсутністю дієвих механізмів управління цим капіталом у взаємозв'язку з оборотними активами. Дослідження процесів забезпечення оборотним капіталом підприємств свідчить про необхідність залучення позичкових коштів.

Тенденції формування та використання оборотного капіталу і оборотних активів на регіональному рівні, зокрема в Івано-Франківській області, є аналогічними загальнодержавним тенденціям в Україні (табл. 3).

IV. Висновки. Вивчення макроекономічних та галузевих умов формування і використання оборотного капіталу в легкій промисловості дозволило виявити проблеми, з якими зіткнулася економіка України при переході до ринкових відносин. З одного боку, розвиток ринку вимагає від легкої промисловості накопичення такого обсягу й асортименту якісних і безпечних товарів, який буде задовольняти невпинно зростаючий попит споживачів, що потребує відповідних грошових коштів, тобто оборотного капіталу. З іншого боку, тяжка економічна криза в Україні, яка супроводжувалась незначною в світі гіперінфляцією, позбавила підприємства легкої промисловості головного ресурсу підприємницької діяльності – оборотного капіталу. Такі умови поставили складну проблему пошуків ефективних джерел формування оборотного капіталу та цілеспрямованого його використання.

Встановлено, що фінансове забезпечення сталих темпів соціально-економічного роз-

Таблиця 3

Індекси основних соціально-економічних показників Івано-Франківській області за 2000–2004 роки

(відсотки до попереднього року)

Найменування показника	Роки				
	2000	2001	2002	2003	2004
Роздрібний товарооборот у фактичних цінах	109,2	108,8	109,9	112,9	111,5
Індекс споживчих цін на товари та послуги	125,8	106,1	99,8	108,2	112,3
Доходи населення	136,8	124,1	116,7	114,2	124,9

Примітка. Таблиця складена за даними Івано-Франківського обласного управління статистики [1, 2].

Аналіз основних факторів формування оборотного капіталу в промисловості Івано-Франківської області показав, що динаміка роздрібного товарообороту в області аналогічна загальноукраїнській, бо тільки з 2000 р. розпочалось його зростання в порівнянних цінах, а зростання товарообороту у фактичних цінах пояснюється інфляційними процесами як в країні загалом, так і в області зокрема.

Ситуація, що склалася в Україні з оборотним капіталом підприємств, значною мірою визначається відсутністю виваженого законодавчого регулювання у даній сфері.

витку є неможливим без пошуків джерел формування та ефективного використання оборотного капіталу кожним суб'єктом підприємницької діяльності, передумовою якого є аналіз показників стану та ефективності використання при авансуванні активів підприємства.

Визначено, що однією із важливих умов стабілізації фінансової ситуації в легкій промисловості є процес прискорення обороту оборотного капіталу через прискорення оборотності відповідних активів та оптимізацію співвідношень між усіма його структурними елементами.

Підсумовуючи сказане слід відзначити, що без науково обґрунтованої стратегії управління формуванням і використанням оборотного капіталу підприємства залишаються без керма в механізмі господарювання. У контексті цих проблем аналіз стану оборотних активів і ефективності їх авансування в підприємства легкої промисловості виступає першим етапом в обґрунтуванні стратегії управління оборотним капіталом.

1. Івано-Франківщина, Україна, Світ: статистичний щорічник за 2003 рік / Головне управління статистики в Івано-Франківській області / За ред. М. В. Кривого. – Івано-Франківськ, 2004. – 604 с.

2. Івано-Франківщина, Україна, Світ: статистичний щорічник за 2004 рік / Головне управління статистики в Івано-Франківській області / За ред. М. М. Колімбовського. – Івано-Франківськ, 2005. – 590 с.

3. Івасишин О. І. Особливості управління оборотним капіталом підприємства // Моделювання регіональної економіки: Зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – № 5. – С. 138–144.

In the article the theoretical and practical aspects of management by the circular capital of enterprises of light industry are reflected in the conditions of market economy. Essence and features of a particular branch terms of dynamics of circular capital is exposed.

Зануша Г.М.

ПОСТАСІ МАРКЕТИНГУ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й УТВЕРДЖЕННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті розкрито можливості використання маркетингу в процесі розвитку приватного сектора економіки в сільському господарстві. Наведено перспективні напрями маркетингової діяльності в аграрній сфері.

Ключові слова: маркетинг, приватна власність, село, сільське господарство, промислове виробництво.

I. Вступ. В аграрному секторі економіки протягом останнього десятиріччя відбувається становлення й подальше утвердження приватної власності. Цей процес спричинено розбудовою ринкової економіки та породженим економічною глобалізацією інтеграційними устремліннями країни. Його зовнішні та внутрішні чинники зумовлюють низку проблем, серед яких найбільш актуальні: по-перше, максимальне використання можливостей ринку при мінімізації його небезпек; по-друге, збереження економічної, соціальної, культурної, світоглядної та духовної самобутності українського села як такого, що ідентифікує українство у світі.

Теоретико-методологічні та методичні питання, що стосується реформування сільського господарства та його розвитку на основі приватної форми власності, розкрито в наукових працях таких представників вітчизняної економічної науки, як В.Я. Амбросов,

В.Г. Андрійчук, І.Ф. Баланюк, П.І. Гайдуцький, В.В. Зіновчук, І.І. Лукінов, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, В.В. Юрчишин й ін. Проте вони не можуть претендувати на завершеність вирішення агроекономічних проблем, особливо дотичних становлення й утвердження приватного сектора на селі.

II. Постановка завдання. Підвищення соціально-економічної результативності розвитку сільського господарства і села на базі становлення й утвердження приватного сектора аграрної сфери економіки.

III. Результати. Логіка дослідження ґрунтується на тому факті, що розв'язання поставленої проблеми може здійснюватися тільки на правовій базі, за умови використання сучасних досягнень світової економічної думки та ринкових інструментів, які на практиці засвідчили свою високу ефективність в сільськогосподарському виробництві, де домінує приватна власність.

Правові засади функціонування приватного сектора економіки на селі визначає Закон України „Про власність”. Згідно з його положеннями забезпечено вільне економічне самовизначення громадян, раціональне використання природного, економічного, науково-технічного та культурного потенціалу держави для підвищення рівня життя її народу [1]. Будучи новим явищем для